

**JĒDZIENA „MUZIKĀLĀ GAUME” VEIDOŠANA UN AKTUALITĀTE:
NO SENIEM LAIKIEM LĪDZ MŪSDIENĀM
FORMATION AND URGENCY OF THE CONCEPT `MUSICAL TASTE`:
FROM ANCIENT TIMES TILL NOWADAYS**

Dr. paed. Marina MARČENOKA

Rēzeknes Augstskola

Personības socializācijas pētījumu institūts, vadošā pētniece

Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne, LV-4601, Latvija

E-pasts: marina-mar4enoka@inbox.lv

***Abstract.** The aim of the paper is a retrospective analysis of formation of the 'musical taste' concept and its urgency in the contemporary society. The Methods of the research are: the theoretical analysis of the philosophical and musical literature on the approaches to the concepts "esthetical taste" (C. Batteux, D. Hume, C. Montesquieu, M. Zeltser, F. Hutcheson, A. Shafstbery, J. Herder), "artistic taste" (L. Kogan), "musical taste" (M. Marchenoka); the theoretical analysis of the psychological literature on the approaches to the problem of musical taste in the contemporary society (A. North, J. Charles & L. Sant-Kvinton, P. Rentfrow & S. Gosling); the empirical analysis of musical preference in the music education process (M. Marchenoka). The Results of the research are the following: in the research the essence of the musical taste is defined and is examined its urgency in the contemporary society and the empirical analysis of musical preference in the music education process.*

***Keywords:** esthetical taste, artistic taste, musical taste, personality, musical preference, contemporary society*

Ievads
Introduction

„Kad mūzika ir tukša un netikumīga - tauta top izlaista un slinka, mežonīga un nicinājumu pelnījusi.

Kad tauta ir izlaista un slinka, izceļas nekārtības, sabiedrība kļūst traušla ...”

Sjuņ Czi

21. gadsimta sākumā kultūra ir saistīta ar visām cilvēces sadzīves sfērām, kļūstot par gidu starp pagātni, tagadni un nākotni. Tādēļ jēdziens „muzikālā gaume” attīstības pašreizējā posmā ir saplūdis ar saturiskajā ziņā daudz apjomīgāku jēdzienu – „mūzikas kultūra”, kura mērķis ir personības garīgums, personisko attieksmju veidošana, savas lomas, dzīves un pasaules sūtības izpratne.

Dažādi socioloģiskie pētījumi Eiropā, Krievijā un Latvijā liecina, ka pusaudžu lielākā daļa izvēlas izklaidējošo mūziku - primitīvu no harmonijas un formas viedokļa. Tie ir mūzikas žanri, kam raksturīgs daudzkārtējs ritmiskās

struktūras atkārtojums, ass un smags akcentējums, maksimāls skaļums un agresīva dziedāšanas maniere. Klausoties šādu mūziku, pusaudži pierod uztvert nevis saturu, bet skaņu plūsmas fizioloģisko iedarbību. Tas nomāc pusaudžu garīgās pasaules attīstību un veicina agresiju uzvedībā.

Jēdziena „muzikālā gaume” aktualitāti nosaka virkne iemeslu:

- Izmaiņas mūsdienu sabiedrības tradicionālo vērtību orientācijās, saistītās ar jaunu sabiedrības dzīves pamatu veidošanos, ko ietekmējusi kultūras krīze;
- Pārmaiņas muzikāli pedagoģiskās izglītības jomā, kurā par aktuālāko kļuvusi pagājušā gadsimta mantojuma izpēte ar mērķi – risināt muzikāli pedagoģiskās audzināšanas problēmas, kas būtu vērstas uz personības estētisko īpašību, muzikālo gaumju un vēlmju iespēju attīstīšanu.

Pētījuma mērķis – jēdziena „muzikālā gaume” veidošanās retrospektīvā analīze un definēšana, pusaudžu muzikālo vēlmju izpēte muzikāli izglītojošajā procesā.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskās metodes: filozofiskās un psiholoģiskās zinātnes literatūras teorētiskā analīze;
- Empīriskās metodes: pusaudžu testēšana, anketēšana, radošā darbība, novērošana.

Jēdziena „muzikālā gaume” veidošanās filozofiski estētiskais aspekts *Philosophical Esthetical Aspects of Improvement of the Concept* *‘Musical taste’*

Muzikālās gaumes problēma interesē filozofus, muzikologus, fiziologus, sociologus, psihologus un pedagogus kopš seniem laikiem līdz pat mūsdienām. Jēdziens „gaume” kā estētikas kategorija pirmo reizi parādījies XVII gadsimtā. Estētiskās gaumes jēdziena pamatatziņas var atrast jau seno filozofu (Platons, Aristotelis, Heraklīts, Dēmokrits, Epikūrs) darbos. Kaut arī viņu sacerējumos estētiskās gaumes jēdziens vēl nav definēts, jāatzīmē, ka vēlāk šie darbi tika attiecināti uz pētāmā jēdziena, dabas un dzīves parādību, kā arī cilvēka darbības vērtējumu. Pēc viņu domām, šie jēdzieni ir Skaistums, Harmonija, Labais, Patiesība, Tikumība.

Sengrieķu filozofijā „(..) reālā pasaule un iedomu pasaule tika slavēta vai pelta, tādējādi zināmā mērā tika novērtēta” (Naumans, 1993). Filozofi izteica vērtējošo spriedumu par visām reālās dzīves izpausmēm, mākslas un zinātnes pasauli, akcentējot mūzikas estētisko vērtību, tās nozīmi sabiedriskajā dzīvē un audzināšanā.

Runājot par mākslu, aktualizējās tās nozīme cilvēka attīstībā, izprotot labo un slikto apkārtējā pasaulē, „Kurš šajā sfērā audzināts kā nākas, - rakstījis filozofs, - tas ļoti asi uztver dažādas paviršības vai dabiskos trūkumus. Viņa

apmierinātība būs pareiza: viņš lielītu to, kas ir labi, un, pieņēmis to savā dvēselē, izmantotu to, un pats kļūtu nevainojams” (Платон, 2001).

Pēc Platona domām, valsts varenība un spēks ir tieši atkarīgi no tā, kāda mūzika tajā skan – kādās skaņkārtās un kādos ritmos. Platons uzskatīja, ka valstij drošākais veids, kā sagraut tikumus, novēršanās no pieticīgas un kautrīgas mūzikas. „Caur izlaidīgiem ritmiem un skaņkārtām cilvēku dvēselēs iekļūst tāds pats kaunpilns un izlaidīgs sākums. Mūzikas ritmiem un skaņkārtām piemīt spēja padarīt cilvēku dvēseles tādas, kādi ir viņi paši” (Платон, 2001). Platons un viņa sekotāji uzskatīja, ka valstī ir pieļaujama tikai tāda mūzika, kas indivīdam palīdz pacelties līdz sabiedrisko vajadzību līmenim un apzināties paša pasauli vienotībā ar sabiedrības kopienu. Muzikāli izglītots cilvēks „(..) ļoti asi izjūt katru nolaidību, sliktu darba kvalitāti,” sacījis Platons (Платон, 2001).

Turpinot Platona ideju, Aristotelis uzsvēra mūzikas tikumisko nozīmi, uzskatot, ka „mūzika veicina Patiesības izzināšanu, atspoguļo cilvēka dvēselisko dzīvi, melodijas reproducē raksturus – reāli eksistējošus vai ideālus, tas ir, kādiem šiem raksturiem jābūt” (Аристотель, 2012).

Meklējot Skaistā dabu, antīkie filozofi *Heraklīts*, *Dēmokrits*, *Epikūrs* atzīmēja, ka „visiem materiālās pasaules priekšmetiem, kam ir mērs, harmonija un proporcijas, piemīt skaistais” (Античная музыкальная эстетика, 2000). Bez tam viņi atzīmēja, ka skaistā būtība ietver sevī objektivitāti, viengabalainību, lieluma un skaita harmoniju, kas atspoguļo pareizus materiālistiskus uzskatus. Nākamajā laikmetā, kas nomainīja antīko periodu, notika visu materiālo un garīgo attiecību pārvērtēšana. Viduslaikus raksturo visas dzīves kārtības izmaiņas, bet līdztekus turpinās antīkā laikmeta aksioloģiskās tradīcijas, veidojot dažādus vērtību klasifikācijas variantus, to daudzveidīgu raksturojumu.

Sākot ar 17. gadsimta beigām, no vairākiem estētiski vērtējošiem jēdzieniem un kategorijām ir izdalīts „gaumes” jēdziens. 1637. gadā spāņu filozofs un rakstnieks *Baltasars Grasjans i Moralesa* (Baltasar Gracián y Morales, 1601.–1658. g.) traktātā „Varonis” par svarīgāko „varoņa” īpašību uzskata „cildenu gaumi”. Gaume ir viena no tām trīs īpašībām – „ražīgs talants, dziļš prāts, izsmalcināta un laba gaume”, kas „padara cilvēku par brīnumu”. Turklāt, ja „divdesmit gadu vecumā valdošās ir jūtas, trīsdesmit – talants, četrdesmit – prāts”, tad „laba gaume rotā cilvēku visu mūžu” (Грасиан, 2009). Tādēļ var runāt par to, ka gaumes veidošanās tika saistīta kopā ar domāšanas darbību kā divām savstarpēji saistītām īpašībām, kuru veidošanās līdzeklis ir māksla.

Pēc *Grasjana i Moralesa* domām, gaume ir personības dvēseles īpašība un spēja, ko veidojusi kultūra. Filozofam šis jēdziens iegūst estētisku un kulturoloģisku aspektu, jo ar kultūru tas pauž vērtējošu attieksmi pret skaistumu un māksliniecisko daiļradi.

Nedaudz vēlāk parādās pirmā gaumes klasifikācija *Žana de Labrijērsa* interpretācijā (Jean de La Bruyere (1645-1696)). Viņš iedala gaumi labā, lieliskā, samaitātā un sliktā. Filozofs apgalvo: „Gaumei ir uzspiests laika

zīmogs. Gaumes mūsdienīgums nav tās kvalitātes garantija” (Жан де Лабрюйер, 1964), tas mums ļauj spriest par pirmo „gaumes” klasifikāciju un par gaumi kā mērķtiecīgi (pakāpeniski) attīstāmu īpašību.

17. gadsimtā franču rakstnieks *Fransuā de Larošfuko* (Fransua de La Rochefoucauld (1613-1680)), prātojot par „gaumi”, rakstījis, ka vispārēja kritērija trūkums jautājumā par gaumi konstatēts tāpēc, ka gaume atspoguļo ne vispārīgas, bet, personiskās cilvēku intereses. „Mūsu gaumes ir tik nekonsekvantas un izplūdušas: vienu un to pašu mēs uztveram tik dažādos aspektos, ka beigās pārstājam atpazīt to, ko paši esam redzējuši un pārdzīvojuši” (Fransuā de Larošfuko, 2004). Nevar nepiekrīst tēzei par to, ka gaume atspoguļo cilvēku intereses.

Apgaismības laikmeta estētikas teorijā tika paplašināta gaumes kategorija. 18. gadsimtā gaumes problēma ieņem centrālo vietu Francijas, Anglijas, Vācijas filozofu darbos (*Fransuā Voltērs, Šarls Batē, Antonijs Šefstberī, Šarls Luijs Monteskijs u.c.*).

Fransuā Voltēra (Francois - Mari Arouet de Voltaire (1694-1778)) raksts „Gaume” bija savdabīgs visu domu un spriedumu par gaumes rašanos un raksturu apkopojums, kas bija pavīdējuši iepriekšējo pētnieku darbos. Savā rakstā *Voltērs* atspoguļojis, kā priekšstats par gaumi kā elementārām fiziskām jūtām attīstīties un transformēties universālā *kategorijā, kas apzīmē spēju izzināt Skaisto*.

Tāpat F.Voltērs nošķir arī garīgo gaumi, skaistuma gaumi un iegribu gaumi, piezīmējot, ka skaistuma gaume „(..) atšķiras ar spriedumu vērtību, jo tā var būt par tiesnesi dažādu lietu vērtējumiem, tāpat arī jūtām, jo šī gaume var tikt viegli audzināma un brīva no visiem trūkumiem” (Хатчесон, 2003). Kā atzīmē F. Voltērs, līdztekus ieaudzinātai, „labai gaumei”, eksistē arī „nelāga gaume”, kas izpaužas kā modes ietekmes vai izglītības trūkuma rezultāts. Gaume – kritērijs, kas nosaka personību.

Analizējot tā laika filozofu izteikumus un gaumes traktējumus, varam secināt, ka „gaumi” visās mākslās apzīmē kā vērtējošu īpašību, kā modes ietekmes vai izglītības trūkuma rezultātu, kas ir aktuāli arī mūsdienu pasaulē.

Taču jau 17.–18. gadsimta filozofu darbos tiek definēts jēdziens „*estētiskā gaume*”, tā izskaidrošana veikta no dažādiem aspektiem:

▪ ***Gaume – estētikas kategorijas apzīmējums, tās duālā daba***

Šarls Batē (Charles Batteux (1713-1780)), atzīmējis, ka „(..) tāpat kā prāts zinātnē, tā arī gaume mākslā izvirza zināmus noteikumus. Tomēr gaume ir jūtu tiesnesis, kas izskata lietu tribunālā ne ar pierādījumu palīdzību, bet gan ar sajūtām. Tāpēc gaumei vienlaicīgi piemīt gan jūtu patiesums, gan arī tā piesaista mūs skaistajam, liek norobežoties no bezjēdzīgā, uztraukties un ciest” (Музыкальная эстетика Западной Европы 17-18 веков, 2001).

Deivids Jūms (David Hume (1711-1776)) rakstījis, ka jautājumā par gaumi pastāv divi atšķirību cēloņi: pirmais – „atšķirības atsevišķu cilvēku nosliecēs”,

otrais – „mūsu valsts un mūsdienu laikmeta īpašie tikumi un viedokļi” (Юм, 2006).

Imanuels Kants (Immanuel Kant (1724-1804)) jautājumā par gaumi akcentējis dialektiku – antagonisms starp individuālo un sabiedrisko gaumi, uzskatot, ka šīs pretrunas var pastāvēt līdztiesīgi viena ar otru, var būt zināmā mērā uzticamas, taču tās nekad nebūs atrisināmas.

Angļu filozofu ieguldījums - viņi ieskicējuši gaumes antagonisko raksturu. Viņu darbos gaume vienlaikus ir individuāla un sabiedriska.

▪ ***Gaumes normu un kritēriju atrašana***

Šarls Luijs de Monteskjē (Charles Louis de Secondat, baron de Montesquieu (1689—1755)) apgalvoja: „Estētiskā gaume ir tas, kas piesaista mūs kādai lietai ar jūtu palīdzību, tā nav nekas cits kā spēja smalkjūtīgi noteikt apmierinātības mēru, ko tā vai cita lieta sniedz cilvēkiem” (Монтескье, 1986).

Ž. Ž. Ruso (Jean - Jacques Rousseau (1712-1778)) rakstījis: „Estētiskā gaume – spēja spriest par to, kas vairākumam patīk vai nepatīk” (Руссо, 1981), apgalvojot, ka gaume no dabas dota visiem cilvēkiem, tomēr ne visiem tā piemīt vienādā mērā, ne visiem tā attīstījusies vienādā pakāpē un dažādu iemeslu dēļ ir pakļauta izmaiņām. Pēc Ž. Ž. Ruso domām, labā patiesie paraugi meklējami dabas raksturā. Estētiskās gaumes audzināšanas līdzekļi var būt dzejas studēšana, grāmatu lasīšana un labas mūzikas klausīšanās. Tādējādi māksla sekmē gaumes veidošanos.

▪ ***Gaumes psiholoģiskā aspekta raksturojums***

Skotu filozofs *Frensiss Hatčesons* (Francis Hutcheson (1694-1746)) gaumi uzskata par „brīnišķīgām jūtam” vai „(..) daudz attīstītāku spēju uztvert patīkamas idejas” (Хатчесон, 2003). Tāpat viņš apgalvoja, ka, neskatoties uz visu mūsu gaumes daudzveidību, ir kaut kas kopīgs, vienojošs. Pēc viņa domām, tā ir *cilvēku psihofizioloģiskās uzbūves īpatnība un kopība, kas izpaužas pasaules uztveres brīdī, veidojot Skaistā saikni ar labsajūtu un otrādi – Neglītā saikni ar riebumu.*

Ē. Kēnings (E. **Köning**) rakstīja: „Gaume izpaužas kā saprāta spēja Patiesības, Labā un Skaistā uztverei. Atšķirībā no saprāta kā analītiskas spējas, gaume raksturota kā dvēseles sintētiska, garīgi produktīva spēja šī vārda labākajā nozīmē. Pēc filozofa domām, „gaume ir sajūtas un sprieduma „vienojošs spēks” (**Köning, 1889**).

▪ ***Estētiskās gaumes nozīme personības un sabiedrības kultūras attīstībā***

Frīdrihs Šillers (Johann Christoph Friedrich von Schiller (1759-1805)) atzīmē, ka estētiskajai gaumei piemīt spēja sabiedrībā ieviest harmoniju, jo tā rada saskaņu cilvēkā, tādējādi attīstot kultūru. Filozofs raksta: „Visas citas priekšstatu formas cilvēku sašķel, jo to pamatā ir vai nu tikai viņa būtības jutekliskā vai garīgā daļa; tikai skaistuma priekšstati padara cilvēku monolītu, jo tie paredz viņa divu dabu saskaņu” (Шиллер, 2003).

F. Hatčesons atzīmē, ka mākslinieciski inteligenta un emocionāla vērtējuma spējas ir personības izziņas un apkārtējās pasaules brīnišķīgās dabas atspoguļojuma līdzeklis.

Šarls Luijs Monteskjē estētiskās gaumes nozīmi personības un sabiedrības kopīgās kultūras attīstībā izskata kā (...) spēju adekvāti apgūt īstenības estētiskās īpašības, kas izpaužas tiešu emocionālo vērtējumu sistēmā” (МОНТЕСКЬЕ, 1964). Nākamais posms - jēdziens „mākslinieciskā gaume” ir „(...) estētiskās gaumes modifikācija mākslas nozarē, kas realizējas konkrētos estētiskos spriedumos, kas atspoguļo atsevišķa indivīda to vai citu mākslas parādību nozīmi un kas veidojušies mākslas nepastarpinātā jeb tiešā ietekmē. Mākslinieciskā gaume raksturo cilvēka spēju *adekvāti uztvert un novērtēt mākslas darbu* (Коган, 1996).

Mākslinieciskā gaume ir pētīta vērtību aspektā. Apvienojot estētiskās un mākslinieciskās gaumes jēdzienus, mākslinieciski estētisko gaumi var uzskatīt par *personības garīgās un mākslinieciski estētiskās kultūras pakāpi, emocionālo rezonansi pret mākslas darbiem un apkārtējās īstenības parādībām, to vērtējumu, par estētisko refleksiju.*

Mākslinieciski estētiskās gaumes veidošanās iespējama uz tādu estētiskās apziņas komponentu pamata kā *estētiskās emocijas, jūtas, intereses, vajadzības, ideāli, vērtīborientācija.* Muzikālā gaume ir mākslinieciskās gaumes paveids. Iepriekš aplūkoto jēdzienu „gaume”, „estētiskā gaume” un „mākslinieciskā gaume” formulējums palīdzējis atspoguļot un definēt jēdzienu „**muzikālā gaume**”, kas ir aksioloģisks jēdziens, spēja uztvert mūzikas mākslu, paust emocionāli vērtējošu attieksmi un selektivitāti attiecībā pret mūzikas informāciju (Marčēnoka, 2012).

Muzikālās gaumes problēmas aktualitāte mūsdienu pētījumos *Urgency of the musical taste issue in modern researches*

Pētījums „Muzikālā gaume un personību tipi” (North, 2011), kuru veicis Skotijas Heriot-Vattas Universitātes (Heriot-Watt University, Scotland) psiholoģijas profesors Adrians Norts (Adrian North), tiek uzskatīts par vissvarīgāko jebkad veikto pētījumu par muzikālās gaumes problēmām. Eksperimentā tika iesaistīti 36518 dalībnieku no visas pasaules, kuriem tika piedāvāts izvērtēt 104 dažādu stilu muzikālos sacerējumus, kā arī atbildēt uz jautājumiem, kas saistīti ar dažādiem viņu personību aspektiem. „(...) mums vienmēr ir bijušas aizdomas, ka pastāv saistība starp muzikālo gaumi un personības tipu, bet šis ir pirmais gadījums, kad mēs varējām to sīki izpētīt un apstiprināt” (North, 2011). Pētījuma galvenā tēze ir šāda: „Muzikālā gaume nosaka personību, tas nozīmē, ka, ja mēs zinām cilvēka muzikālās vēlmes, tad varam pateikt, kāds ir šis cilvēks” (North, 2011). Pētījumā noskaidroja, ka „smagā metāla” cienītājiem ir tieksme uz depresiju, pašnāvību un viņi var būt bīstami kā paši sev, tā arī sabiedrībai. Pētījumā noteica, ka „(...) cilvēki savu

identitāti pauž ne tikai ar noteiktu slenga veidu izmantošanu, aizraušanos ar noteikta stila apģērba valkāšanu, pulcēšanos noteiktās kafejnīcās, bet arī ar savu muzikālo gaumi” (North, 2011).

Līdzīgu pētījumu „Vai eksistē korelācija starp jūsu muzikālo gaumi un personību?” (Born, 2010), veikuši Kembridžas universitātes zinātnieki. Šī pētījuma mērķis – noteikt personības identifikāciju, balstoties uz viņas muzikālajām vēlmēm.

Daži šī pētījuma secinājumi:

- cilvēkiem, kuri priekšroku dod klasiskajai, džeza un tautas mūzikai, ir raksturīgs kopīgs radošs darbs, atvērtība, literārās spējas;
- popmūzikas mīļotāji ir ekstraverti, apzinīgi, bet ar zemu atvērtības līmeni, tiem piemīt literārās un analītiskās spējas;
- rokmūzikas mīļotājiem ir tieksme uz nervu darbības traucējumiem, psihiskām saslimšanām;
- pastāv saistība starp muzikālo gaumi un personības individuālajām īpatnībām.

„Mūsu dzīvi nosaka melodijas ko mīlam,” secinājuši Leicesteras Universitātes (Leicester University, England) psihologi. Džons Čarles un Lora Sant-Kvintone, aptaujājot 2500 cilvēkus, atklājuši tiešu saistību starp muzikālo gaumi un dzīvesveidu. Viņu secinājums ir ļoti līdzīgs Adriāna Norta atziņai: „Tu esi tāds, kādu mūziku tu klausies” (*The Sunday Times*, 2006). Pētījuma aptaujas atklāja, ka elektroniskās mūzikas, hip-hopa, tehnomūzikas pielūdzēju nozīmīgas daļas (24%) dzīvesveids ir asociāls – bieža seksuālā partnera maiņa, pārmērīga alkohola lietošana un aizraušanās ar narkotikām. Savukārt, starp klasikas mīļotājiem tādi ir tikai 1,6% (*The Sunday Times*, 2006). Tātad arī šis pētījums apstiprina muzikālās gaumes un muzikālo vajadzību veidošanas nepieciešamību. Pīters Rentfrou (*Peter Jason Rentfrow*), Kembridžas Universitātes docents arī domā, ka personība ir cieši saistīta ar muzikālo gaumi. 2003. gada pētījumā „*Ikdienas do-re-mi: mūzikālās izvēles struktūras un personības korelati*” viņš un Sems Goslings (*Sam Gosling*), Teksasas Universitātes profesors no Ostinas, izvirzīja četras mūzikas kategorijas:

- refleksīvā un kompleksā (blūzs/ klasiskā/ tautas mūzika/ džezs);
- enerģiskā un ritmiskā (hip-hops/ deju);
- uztakts un parastā (relīģiskā/ kantrimūzika/ populārā);
- spēcīgā un musinošā (smagais metāls/ roks/ alternatīvais roks).

Viņi atklāja, ka cilvēkiem, kam patīk kādas konkrētas kategorijas mūzika, ir raksturīgas vairākas kopīgas īpašības.

- Enerģiskā un ritmiskā: pašapzinīgi, brīvi domājoši, sabiedriski, atlētiski, jūtas pievilcīgi;
- Uztakts un parastā: paļāvīgi, centīgi, jūtas pievilcīgi, izpalīdzīgi, politiski konservatīvi;
- Refleksīvā un kompleksa: brīvi no aizspriedumiem, brīvi domājoši, radoši, gudri, iecietīgi, gūst prieku no estētiskiem piedzīvojumiem;

- Spēcīgā un musinošā: atlētiski, enerģiski, bezbailīgi, gudri, ziņkārīgi.

P. Rentfrous un S. Goslings veica vairākus kopīgus pētījumus, kas ir saistīti ar mūziku un personību. 2007. gadā viņi pārbaudīja, vai mūzikas žanru un to sekotāju stereotipi atbilst patiesībai; pētījumu rezultāti tika publicēti žurnālā „*Psychology of Music*” („Mūzikas psiholoģija”). Sākumā viņi uzdeva septiņdesmit četriem cilvēkiem virkni jautājumu, saistīto ar personību, un pēc tam lūdza nosaukt 10 mīļākās dziesmas (nedēļas laikā brīvprātīgie varēja mainīt savu izvēli). Pēc tam septiņdesmit četri CD ar dalībnieku izvēlēto 10 dziesmu topu tika ierakstīti un izdalīti astoņiem cilvēkiem, kuru uzdevums bija, pamatojoties uz dziesmu izlasi, noteikt brīvprātīgajiem raksturīgās īpašības.

1. tabula

Personības identitātes un muzikālās vēlmju korelācija
Correlation of the personality's identity and musical preference
 (North, 2011; Born, 2010; Rentfrow & Gosling, 2003)

Muzikālais stils	University of Heriot – Watt, 2011	University of Cambridge, 2010	University of Cambridge, 2003
 JAZZ	Cilvēks ar augstu pašcieņu, radošs, komunikabls un nepiespiests	Atvērti, piemīt literārās spējas, raksturīgs kopējs radošs darbs	Brīvi no aizspriedumiem, brīvi domājoši, radoši, gudri, iecietīgi, gūst prieku no estētiskiem piedzīvojumiem
 BLUES	Cilvēks ar augstu pašcieņu, radošs, komunikabls, lēnprātīgs un nepiespiests	Atvērti, piemīt literārās spējas, raksturīgs kopējs radošs darbs	Brīvi no aizspriedumiem, brīvi domājoši, radoši, gudri, iecietīgi, gūst prieku no estētiskiem piedzīvojumiem
 OPERA	Cilvēks ar augstu pašnovērtējumu, radošs, lēnprātīgs	Radošs raksturs, atvērti, piemīt literārās spējas, raksturīgs kopējs radošs darbs	Brīvi no aizspriedumiem, brīvi domājoši, radoši, gudri, iecietīgi, gūst prieku no estētiskiem piedzīvojumiem
 KLASIC MUSIC	Cilvēks ar augstu pašcieņu, radošs, intraverts un nepiespiests, sevī noslēdzies	Radošs raksturs, atvērti, piemīt literārās spējas, raksturīgs kopējs radošs darbs	Brīvi no aizspriedumiem, brīvi domājoši, radoši, gudri, iecietīgi, gūst prieku no estētiskiem piedzīvojumiem
 ROCK / HEAVY METAL	Cilvēks ar zemu pašcieņu, slinks, nekomunikabls, lēnprātīgs, nepiespiests, cietsirdīgs, ar tieksmi uz depresiju un pašnāvībām	Nosliece uz nervu darbības traucējumiem, psihiskām saslimšanām	Atlētiski, enerģiski, bezbailīgi, gudri, ziņkārīgi
	Cilvēks ar augstu pašcieņu, nav spējīgi nodoties daiļradei,	Ekstraverti, godprātīgi, bet ar zemu atvērtības	Paļāvīgi, centīgi, jūtas pievilcīgi, izpalīdzīgi, politiski konservatīvi

 <p>POP</p>	strādīgs, komunikabls, lēnprātīgs, uzspēlēts	līmeni, piemīt valodas un analītiskās spējas	
--	--	--	--

Apkopojot muzikālās gaumes problēmas aktualitāti mūsdienu pētījumos var secināt, ka 21. gadsimta pētnieki pierāda muzikālās gaumes problēmas svarīgumu mūsdienu sabiedrībā, kurā viens no kritērijiem ir pusaudžu muzikālās vēlmes. Pētījumi pierāda, ka pastāv korelācija starp muzikālo vēlmju un personības individuālajām īpatnībām, ka noteikti muzikālie stili (ROCK, HEAVY METAL) sniedz graujošu ietekmi uz personību, kropļo viņu psihi un veicina agresiju uzvedībā. Rezultātā notiek garīguma krīze un sabiedrības degradācija.

Pusaudžu muzikālo vēlmju izpētes analīze muzikāli izglītojošajā procesā
Analysis of teenagers' musical preference investigation in the music education process

Pētījumam tika izvirzīts mērķis – izpētīt un noteikt pusaudžu muzikālās vēlmes. Pētījumā piedalījās 368 vispārējo izglītības iestāžu 5.- 9. klašu skolēni no Latvijas.

Pamatojoties uz šo mērķi, tika izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- noteikt pusaudžu vēlmju hierarhiju;
- noteikt mūzikas galvenos elementus pusaudžu vidē;
- noteikt mūzikas klausīšanās izvēles vietu.

Pētījuma metodes: Ticamas informācijas un pierādījumu iegūšanai izmantotas *informācijas ieguves metodes:* testēšana, anketēšana un *informācijas analīzes metodes:* datu apstrādes programma “Microsoft Excel for Windows” (funkcija Round);

Situācijas noskaidrošanai tika piedāvāta anketa 5.- 9. klašu pusaudžiem.

Pusaudžu muzikālo vēlmju hierarhijas aina ir šāda:

2.tabula

Pusaudžu muzikālo vēlmju hierarhija (Marčēnoka, 2012)
Hierarchy of teenagers' musical preference (Marchenoka, 2012)

Nr. p.k.	Mūzikas žanrs	5. kl.	6. kl.	7. kl.	8. kl.	9. kl.	Kopā
		76	73	85	69	65	N=368
1.	Klasiskā mūzika	2	3	3	3	3	14
		2.6%	4.1%	3.5%	4.3%	4.6%	3.8%
2.	Garīgā mūzika	2	2	0	2	2	8
		2.6%	2.7%	0.0%	2.9%	3.1%	2.2%
3.	Tautas mūzika	0	0	2	0	1	3
		0.0%	0.0%	2.4%	0.0%	1.5%	0.8%

4.	Džezs	0	1	0	1	1	3
		0.0%	1.4%	0.0%	1.4%	1.5%	0.8%
5.	Šlāgermūzika	3	2	0	6	6	17
		3.9%	2.7%	0.0%	8.7%	9.2%	4.6%
6.	Rokmūzika (hārdroks, metāliskais roks, ārtroks, pankroks)	18	16	16	13	16	79
		23.7%	21.9%	18.8%	18.8%	24.6%	21.5%
7.	Tehnomūzika	8	6	6	5	5	30
		10.5%	8.2%	7.1%	7.2%	7.7%	8.2%
8.	Avangarda mūzika	0	0	0	0	0	0
		0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
9.	Reps	25	28	27	24	24	128
		32.9%	38.4%	31.8%	34.8%	36.9%	34.8%
10.	Reivs	3	4	0	6	3	16
		3.9%	5.5%	0.0%	8.7%	4.6%	4.3%
11.	Hip-hops	15	11	14	12	13	65
		19.7%	15.1%	16.5%	17.4%	20.0%	17.7%
12.	Haus	1	0	2	2	0	5
		1.3%	0.0%	2.4%	2.9%	0.0%	1.4%

Lai noteiktu *piesaistīšanas faktoros mūsdienu mūzikai*, skolēniem tika piedāvāta anketa „Mūzikas galvenie elementi”. Rezultāti apkopoti 3. tabulā.

3. tabula

Mūzikas galvenie elementi pusaudžu vidē (Marčēnoka, 2012)
The main elements of music among teenagers (Marchenoka, 2012)

Nr.	Mūzikas elementi	5.kl.	6.kl.	7.kl.	8.kl.	9.kl.	Kopā
		76	73	85	69	65	N=368
1.	Ritms	26	31	26	23	18	124
		34.2%	42.5%	30.6%	33.3%	27.7%	33.7%
2.	Melodija	8	7	11	5	4	35
		10.5%	9.6%	12.9%	7.2%	6.2%	9.5%
3.	Temps	11	7	13	11	12	54
		14.5%	9.6%	15.3%	15.9%	18.5%	14.7%
4.	Skaņas stiprums	29	26	28	25	26	134
		38.2%	35.6%	32.9%	36.2%	40.0%	36.4%
5.	Skaņkārta	0	0	0	0	0	0
		0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
6.	Mūzikas forma	0	0	2	1	3	6
		0.0%	0.0%	2.4%	1.4%	4.6%	1.6%
7.	Saturs	1	2	5	4	3	15

		1.3%	2.7%	5.9%	5.8%	4.6%	4.1%
--	--	------	------	------	------	------	------

Nākamajā posmā tika nolemts noskaidrot, kur, kādā vidē pusaudži izvēlas klausīties mūziku. Rezultāti apkopoti 4. tabulā.

4. tabula

Mūzikas klausīšanās izvēles vieta (Marčēnoka, 2012)
Choice of a place for listening to music (Marchenoka, 2012)

Nr.	Vieta	5. klase	6. klase	7. klase	8. klase	9. klase	KOPĀ N=368
		76 %	73 %	85 %	69 %	65 %	
1.	Mājās	12	6	9	9	9	45
		15,8%	8,2%	10,6%	13,0%	13,8%	12,2%
2.	Pie draugiem	2	4	2	2	1	11
		2,6%	5,5%	2,4%	2,9%	1,5%	3,0%
3.	Diskotēkā	39	42	63	47	35	226
		51,3%	57,5%	74,1%	68,1%	53,8%	61,4%
4.	Kafejnīcā	0	3	3	1	6	13
		0,0%	4,1%	3,5%	1,4%	9,2%	3,5%
5.	Koncertzālē	4	1	0	2	3	10
		5,3%	1,4%	0,0%	2,9%	4,6%	2,7%
6.	Mūzikas stundās	19	17	8	8	11	63
		25,0%	23,3%	9,4%	11,6%	16,9%	17,1%

Uz jautājumu „Kāpēc jūs izvēlaties klausīties mūziku diskotēkā?” testā tika saņemtas šādas atbildes. Rezultāti apkopoti 5. tabulā.

5. tabula

„Kāpēc jūs izvēlaties klausīties mūziku diskotēkā?” (Marčēnoka, 2012)
Why do you choose to listen to music at the disco? (Marchenoka, 2012)

Nr.	Kāpēc jūs izvēlaties klausīties mūziku diskotēkā?	5. klase	6. klase	7. klase	8. klase	9. klase	KOPĀ N=368
		76 %	73 %	85 %	69 %	65 %	
1.	Nav pieaugušo	2	3	15	21	18	59
		2,6%	4,1%	17,6%	30,4%	27,7%	16,0%
2.	Mūzika skan skaļi	16	13	25	19	20	93
		21,1%	17,8%	29,4%	27,5%	30,8%	27,3%
3.	Nav ne par ko jādomā	47	44	39	24	23	177
		61,8%	60,3%	45,9%	34,8%	35,4%	48,1%
4.	Ir jautri	11	7	6	5	4	33
		14,5%	9,6%	7,1%	7,2%	6,2%	9,0%

Secinājumi *Conclusions*

- Jau antīkajā filozofijā izveidojās estētiskās gaumes un estētiskās attieksmes vērtējošā sprieduma iedīgļi, diferencētas vērtējošās attieksmes iezīmes personības audzināšanā un veidošanā;
- 17. gadsimta beigās estētisku, vērtējošu jēdzienu un kategoriju virknē aktuāls kļuvis jēdziens „gaume”, kurā identificējas jēdzieni „gaumes audzināšana” un „prāta audzināšana”;
- Slikta estētiskā gaume vai bezgaumība var būt modes ietekmes vai izglītības trūkuma rezultāts;
- Gaumes jēdziena veidošanās bija vēsturiski nosacīta. Ja antīkā laikmeta un viduslaiku posmā mēs varam runāt tikai par vērtējošo spriedumu iedīgļiem par pasauli, mākslu un cilvēku, tad pētāmās kategorijas aizsākumi meklējami klasicisma laikmetā. Gaumes jēdziena veidošanās process, tā virzība bija atkarīga no katra apskatītā laikmeta politiskajiem, tikumiskajiem, ekonomiskajiem, reliģiskajiem un sabiedriskajiem attīstības posmiem;
- Muzikālā gaume ir estētiskās un mākslinieciskās gaumes paveids, iekļaujot sevī šo divu jēdzienu raksturojumus, kas satur vērtību aspektu;
- Pamatojoties pētījumos par jēdzieniem „estētiskā gaume” un „mākslinieciskā gaume” tika noteikts un definēts jēdziens „muzikālā gaume”, kas ir aksioloģisks jēdziens, spēja uztvert mūzikas mākslu, paust emocionāli vērtējošu attieksmi un selektivitāti attiecībā pret mūzikas informāciju;
- Apkopojot muzikālās gaumes problēmas aktualitāti mūsdienu pētījumos var secināt, ka 21. gadsimta pētnieki pierāda muzikālās gaumes problēmas svarīgumu mūsdienu sabiedrībā, kurā viens no kritērijiem ir pusaudžu muzikālās vēlmes. Pētījumi pierāda, ka pastāv korelācija starp muzikālo vēlmju un personības individuālajām īpatnībām, ka noteikti muzikālie stili sniedz graužošu ietekmi uz personību, kropļo viņu psihi un veicina agresiju uzvedībā. Rezultātā notiek garīguma krīze un sabiedrības degradācija;
- Pirmās trīs vietas muzikālo vēlmju hierarhijā pusaudžu vidū ir: reps, rokmūzika, hip-hops. Tie ir mūzikas stili, ko raksturo maksimāla skaņa, agresīva izpildījuma maniere, melodiskuma trūkums, daudzkārtēja ritmiskās struktūras atkārtošana, griezīgs un smags akcentējums. Tie ir mūzikas žanri, kuru arsenālā ir spēcīgi tehniskie līdzekļi. Repertuāru

politikas trūkumi (bez satura) masu medijos negatīvi iedarbojas uz pusaudža garīgo attīstību;

- Pusaudži praktiski ignorē klasisko mūziku, tautas mūziku, garīgo mūziku, bet tieši šie žanri arī ir mākslas mūzikas pamats un balsts;
- Par mūzikas galvenajiem elementiem pusaudži uzskata:
 - skaņas stiprumu;
 - ritmu (skaņas stiprums diskotēkās sasniedz 2000 hercu, kas izraisa fizisku un psiholoģisku traumu, jo mūzikas skaņai piemīt skanējuma frekvence robežās no 16 līdz 4500 herciem);
- 5.- 9. klašu pusaudži pilnīgi noliedz mūzikas skaņkārtu. Ir vienaldzīgi pret muzikālo formu, tikai 9% vērtē melodiju un tikai 4% - saturu. Tas nozīmē, ka pusaudži praktiski noliedz un ignorē galvenos mūzikas elementus: melodiju un saturu, tonalitāti un formu, dodot priekšroku skaņas stiprumam un ritmam; Ir vienaldzīgi pret muzikālo formu, tikai 9% vērtē melodiju un tikai 4% - saturu.
- Pētījumā noskaidrots, ka lielākā daļa pusaudžu izvēlas klausīties mūziku diskotēkā, jo tur *mūzika skan skaļi, ne par ko nav jādomā*, kas liecina par mūzikas izklaidējošo nozīmi un pusaudžu primitīvajām muzikālajām vēlmēm.
- Muzikālās gaumes definēšana atklāj tās prognozējošo funkciju un traktē muzikālo gaumi nevis kā iesūnojušu jēdzienu, bet kā apzīmējumu visas mūsdienu sabiedrības izmaiņām, interesēm un virzībai.

Kopsavilkums

Summary

In conditions of modern socially cultural situation, which is featured by pragmatism, the crisis of spirituality, loss of moral guidelines, the specific priority of the modern education is development of the spiritual culture of the rising generation, formation of the personality, who would possess the system of value guidelines, needs, world outlook, definite knowledge, skills and abilities. Various sociological research in Europe, Russia indicate that the largest part of teenagers choose entertaining music – the primitive one from the viewpoint of harmony and form. These are music genres, which are characterised by frequent rhythmic structure repetition, sharp and heavy accentuation, maximal volume and aggressive singing manner. Listening to such a kind of music teenagers get used to perceive the sound flow physiological impact but not the content.

In Latvia special attention is paid to listener's music development, aiming at acquirement of music values. But changing music functioning conditions require the necessity to improve the music education process constantly with acquisition of music experience and development of teenagers' music culture, the main component of which is musical taste.

The aim of the paper is a retrospective analysis of formation of the 'musical taste' concept and its urgency in the contemporary society.

The Methods of the research are:

- the theoretical analysis of the philosophical and musical literature on the approaches to the concepts “esthetical taste” (C. Batteux, D. Hume, C. Montesquieu, M. Zeltser, F. Hutcheson, A. Shafstbery, J. Herder), “artistic taste” (L. Kogan), “musical taste” (M. Marchenoka);
- the theoretical analysis of the psychological literature on the approaches to the problem of musical taste in the contemporary society (A. North, J. Charles & L. Sant-Kvinton, P. Rentfrow & S. Gosling);
- the empirical analysis of musical preference in the music education process (M. Marchenoka).

The Results of the research are the following: in the research the essence of the musical taste is defined and is examined its urgency in the contemporary society and the empirical analysis of musical preference in the music education process.

Literatūra **References**

1. Born, G. (2010) *Music, Sound, and the Reconfiguration of Public and Private Space*. Oxford: Oxford University Press, pp.43
2. Heriot-Watt University (2008) *Music Preferences Link to Personality – Press Release*. Scribd.com
3. König, E. (1889) *Maine de Biran, der französische Kant // Philosophische Monatshefte*. Bd. 25.
4. Marchenoka, M. (2012) *The Concept 'Musical Taste' as a Pedagogical Phenomenon*. Scientific Article of the 1st Electronic International Interdisciplinary Conference (EIIIC 2012)
5. North, A. C., & Desborough, L., & Skarstein, L. (2005) *Musical preference, deviance, and attitudes towards celebrities. Personality and Individual Differences*, 38, 1903-1914
6. Rentfrow, P. & Gosling, S. (2003) *The Do Re Mi's of Everyday Life: The Structure and Personality Correlates of Music Preferences*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84 (6), 1236 – 1256
7. *The Sunday Times* (2006) Times Newspapers Ltd, pp.4
8. Marčēnoka, M. (2012) *Mūzikas uztveres un muzikālās gaumes mijiedarbības dialektika // Monogrāfija: RA Izdevniecība*, 264. lpp.
9. Аристотель (2012) *Музыкальные проблемы*. / Пер. А. И. Щетникова. // СХОЛН, 6, с. 87-97.
10. Бальтасар Грасиан (2009) *Карманный Оракул*, Издательства: Наука, Литера Нова, 368 стр.
11. Жан де Лабрюйер (1964) *Характеры или нравы нынешнего века*.- М.; Изд-во АН СССР, 225 с.
12. Монтескье, Ш. (1986) *Опыт о вкусе в произведениях природы и искусства // История эстетики: Хрестоматия т.2.* – М.: 412 с.

13. Платон, (2001) *Сочинения*: В 3т. Т.3,Ч.1, / Под ред. В.Ф.Асмуса, М.: Мысль, 562 с.
14. Руссо Ж.-Ж. (1981) *Педагогические сочинения: В 2-х т.*/Под ред. Г. Н. Джибладзе; сост. А. Н. Джуринский. - М.: Педагогика, 656 с.
15. Франсуа де Ларашфуко, Блез Паскаль, Жан де Лабрюйер (2004) *Суждения и афоризмы*, М.: Издательство политической литературы, 149 с.
16. Хатчесон, Ф. (2003) *Исследование о происхождении наших идей о красоте и добродетели* // История эстетики: В 5Т.Т.2: Эстетические учения 17-18 веков.- М. Искусство, 315 с.
17. Шиллер, Ф. (2003) *Сборник сочинений* т.6.- Новосибирск, 227 с.
18. Юм, Д. (1996) *Сочинения в двух томах*. Т.1. – М., 412 с.